

Autorul meu preferat

Acceptarea și negarea diversității în romanele *Țară bună* și *Israel însângerat* de I. Peltz

de Daniel LUCA

Mahalaua evreiască a Capitalei, înainte și în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, este zugrăvită trecând dinspre atmosfera calmă, liniștită a acesteia spre cea tulbure și plină de ură. Dacă la început era prezent sentimentul identității, al apartenenței la o „țară bună”, al acceptării diversității, acesta se transformă cu rapiditate în negarea, în refuzul acesteia, în neacceptarea evreilor de către ceilalți, împinși de legionari. Iar până la violență nu mai e decât un pas.

Identitatea, după cum reiese și din definiția noțiunii, presupune mai multe însușiri: „1. Faptul de a fi identic cu sine însuși. Principiul identității = principiu fundamental al gândirii care impune ca formele logice să păstreze unul și același sens în decursul aceleiași operații. Asemănare, similitudine perfectă. 2. Ansamblu de date prin care se identifică o persoană. 3. (Mat.) Relație de egalitate în care intervin elemente variabile, adevărată pentru orice valori ale acestor elemente”¹. În ceea ce privește diversitatea, aceasta înseamnă: „însușirea sau caracterul a ceea ce este divers; varietate, felurime”². În studiul de față, ne vom axa doar asupra ideii de asemănare, similitudine perfectă, care izbuțește să creeze un puternic sentiment de apartenență la o țară, la un popor, la o națiune, dar și la diversitate văzută sub aspect social, etnic.

Iac Peltz tratează în mai multe romane problema evreiască, însă se observă o schimbare fundamentală între romanul *Țară bună*, apărut în perioada interbelică, și *Israel însângerat*, editat după cel de Al Doilea Război Mondial. Bunăoară, dacă în primul roman sentimentul identității, al apartenenței necondiționate la România este extrem de puternic, în cel de-al doilea lucrurile se complică pe fondul

aparitiei unei forțe disturbatoare, legionarii. Încetul cu încetul, identitatea, care include în sine diversitatea, este pusă sub semnul întrebării și ajunge să fie chiar negată, iar diversitatea atâta vreme asumată, acceptată, este acum respinsă, iar aici vom evidenția această transformare.

În cercetarea noastră vom porni de la romanele *Țară bună* și *Israel însângerat* de I. Peltz, de la mai multe dicționare: *Dicționarul explicativ al limbii române*, *Dicționarul biografic al literaturii române* de Aurel Sasu, *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* și de la monografiile: *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950* de Al. Piru, *Viața cu haz și fără a numitului Peltz* de Rodica Lăzărescu, *Istoriile periferiei* de Georgiana Sârbu și *Periferia în romanul românesc interbelic* de Daniel Luca, iar metodele utilizate sunt analiza comparativă (între cele două romane), istorică (epoca în care au fost editate) și studiul de caz (romanele *Țară bună* și *Israel însângerat*). Despre acceptarea și negarea diversității Georgiana Sârbu observă un fapt interesant privitor la locuitorii mahalalei, și anume acela că toți sunt străini: „Compoziția mahalalei e variată: excluși, țarați, săraci veniți să se îmbogățească, bogați

¹ Academia Română. Institutul de Lingvistică „Jorgu Iordan-Al. Rosetti”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a 2-

a, rev., Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009, p. 486

² *Idem*, p. 311.

scăpătați ș.a.m.d. Toți sunt străini”.³ Totuși, a fi străin e una, iar alogen – alta, de unde și tratamentul diferit de care au parte cei din urmă: „Dar în clipa în care pășesc pe acest tărâm al făgăduinței, solidarizează. Cei vechi îi ajută pe nou-veniți să se integreze. (...) Solidaritatea nu se produce și în cazul alogenului, mai ales a aceluia de altă religie”⁴. După cum vom vedea mai jos, în cele două romane enunțate tratamentul de care se bucură alogeni din partea celorlalți locuitori ai mahalalei este când unul de acceptare, când unul de respingere.

O altă observație a autoarei referitoare la alogeni în romanele periferiei este următoarea: „Așadar, străinul este un tolerat, uneori acceptat sau integrat, în funcție de capacitatea de a-și pierde individualitatea, de se depersonaliza”⁵. În opinia mea, acceptarea ori integrarea străinului depinde de evoluția societății la un moment dat, de direcția pe care o dă „centrul” (autoritatea statului) cu privire la acesta pentru că starea de pace diferă de cea de război, iar cea din urmă vine cu o exacerbare a urii împotriva evreilor, așa cum voi evidenția mai jos. În romanele de față se dezvăluie o umanitate pitorească, dureroasă și caldă; necăjită și mizeră, dar frumoasă sufletește, sinceră, demnă și mândră. Este ilustrat modul în care străinii au fost primiți și asimilați de către români, fără conflicte, ciocniri ori războaie (*Țară bună*), dar și ce se întâmplă atunci când forțe externe, precum războiul, nazismul, legionarismul ajung în mahala și toată liniștea și bunele relații dintre locuitorii de aici sunt date uitării (*Israel însângerat*). Este arătat felul în care înfloresc, simplu și sublim, iubirea în aceste cartiere ale sărăciei, sau în care sunt zdrobite destinele unor oameni care ar fi putut fi frumoase, normale.

I sac Peltz s-a născut în 12 februarie 1899 la București și a decedat în 10 august 1980 tot la București, fiind prozator și jurnalist. Debutul publicistic are loc în revista efemeră „Îndrumarea”, pe care o editează și scrie singur, iar debutul editorial în anul 1916, cu eseu *Menirea literaturii*⁶. Romanul *Țară bună* relevă „omenia mahalagiilor și întrajutorarea acestora la nevoie”⁷, imaginea mahalalei fiind aici idilică, chiar dacă pretextul romanului e constituit de un presupus furt. „Țara bună” este România, unde cei sosiți aici de departe ori de mai aproape au găsit de lucru și hrană pentru un trai bun: „Oricât s’ar munci el (Ionică – n.n.) – nu-i va putea lămuri pe deplin. N’are cuvintele trebuincioase ca să le zugrăvească minunea dărniceii țaranului, necăjit și prost hrănit și el, dar simțitor la durerea altora; cumițenia și sufletul târgovețului, împovărat de necazuri, dar săritor la nevoie; omenia primului întâlnit care împarte bucata de pâine cu flămândul necunoscut. N’are el puterea să-l înfățișeze pe Român în dragoste, în veselie sau în suferință. «Țară bună!» le spunea el, mereu”⁸. Acest sentiment devine cu atât mai puternic pe meleaguri străine, unde dorul de țară este de nestăpânit iar amintirile, deși dureroase, nu îl pot anihila. Dacă este vorba de o țară bună, atunci și viața e bună: „Unii sunt tuciiuri, adunați din toate colțurile pământului, alții sunt întocmai ca negustorii de evantaie din cartierele vechi ale Bucureștilor. E, totuși, o viață bună acolo – mai bună decât i s-ar cuveni lui, ucigaș și hoț de rând”⁹. Dar „viața bună” nu înseamnă o viață fără lipsuri, în care oamenii au de toate, ci una în care conflictele sunt la ele acasă, tinerii fiind organizați în bande cu reguli proprii, unde legea obișnuită nu are nicio valoare: „Îi mai aduce aminte de serile când întârzia

³ Georgiana Sârbu, *Istoriile periferiei, Editura cartea Românească*, București, 2009, p. 74.

⁴ *Idem*, p. 74.

⁵ *Ibidem*, p. 76.

⁶ Apud Aurel Sasu, *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. 2: M-Z, Editura Paralela 45, Pitești, p. 326.

⁷ Daniel Luca, *Periferia în romanul românesc interbelic*, Editura Gordian, Timișoara, 2016, p. 430.

⁸ I. Peltz, *Țară bună*, Editura Națională Ciornei, București, 1936, p. 101.

⁹ *Idem*, p. 90.

prin maidane și se înapoia acasă, rupt și bătut și înfricoșat. Se înhăitase cu stricații mahalalei (...)”¹⁰. Întâlnim aici, așadar, o mizerie umană, ca efect al mizeriei fizice existente în mahala, unde gunoaiile se întâlnesc la tot pasul, iar locuințele, cele mai multe, sunt lipsite de orice confort și intimitate.

Totuși, aceasta nu înseamnă că umanitatea nu este prezentă, că oamenii de aici nu se ajută la nevoie. Din contră: „Într-adevăr, părintele Ilie aleargă cât e ziua de mare să se intereseze de cutare bătrân rebegit și fără lețcaie în casă, sau de cutare familie hămesită din pricina morții susținătorului ei. (...) Seara, cu sufletul la gură, dă buzna în casele calicilor, încărcat cu pachete de mâncare și cu fișicuri de gologani din care împarte, după judecata lui, bolnavilor și înfrânților”¹¹. Pe de altă parte, faptul că brațul legii se oprește în mahala este reflectat încă din acest roman, și continuat în celălalt, ba chiar dus la extrem: „Când s-ar fi încumetat, altădată, niște bieți nevoiași, caăștia, să se răscoale împotriva unui ipistat pentru că i-a bătut sau numai bațjocorit pe nedrept? Mureau de groază și nu deschideau gura nici înaintea lui Dumnezeu. Câte nu știi pereții Agiei și ai tuturor circumscripțiilor? Erau unii snopiți în bătaie și nenorociți de rămâneau chiori sau ciungi sau șchiopi pe viață fără nicio vină. Plânsu-s-a cineva dintre năpăstuiți? Păzească Sfântu”¹². Astfel, persistă o teamă față de stăpânire, ale cărei abuzuri se cunosc, dar în același timp sunt trecute sub tăcere pentru că orice ripostă nu va rămâne vreodată nepedepsită, iar dreptatea nu ține cu „calicii”.

Dincolo de aspectele întunecate ale mahalalei, există și lumină. Bunăoară, alogenii sunt integrați perfect printre români, care îi acceptă așa cum sunt, cu diferențele lor culturale și sociale, dar nu numai atât, ci îi consideră de-ai lor, mahalagii și nimic mai mult, ba chiar ajung să formeze familii mixte, fără nicio

opreliște. Astfel, avem italieni [„Da, răspund italianii, zidari și constructori de case, e frig aici, în țara asta frumoasă și bogată. Se îmbrobodesc și se încălzesc cum pot, încercând să înfrunte urgia. Dar e bine și-aici, mai bine chiar decât acasă. (...) Acum, în primăvara asta de basm, italienii flueră și-și râd, în stare să se îmbrățișeze în Uliță și să danseze în cinstea pomilor care au dat muguri (...) - Țară bună! încheiau ei fiecare epistolă”¹³], japonezi [„Un negustor japonez, îngândurat în timpul iernii, cu toate că feeria de alb din întinsul Uliței îl mira și-l bucura, - a ieșit să-și întâlnească neamul, plecat mai de mult, cu evantaie, de-acasă (...). S-a obicinuit, omul galben, cu mahalagii și cu babele, cu nevestele și cu prichindeii cartierului. A început să-și desmierde marfa în limba lor”¹⁴], bulgari, unguri, evrei și nu numai [Evreii de-aici, din Ulița Veche, sunt foarte puțin deosebiți de noi, ceilalți, românii-creștini! (...) Evreii iau parte la toate bucuriile și la toate durerile noastre”¹⁵], toți fiind uniți prin greutățile traiului de zi cu zi, dar și prin descoperirea bucuriei de a trăi în lucrurile mărunte, precum un pahar discutat în cărciumă, ori trezirea la viață a naturii, dar și în evenimentele frumoase din viața lor, precum căsătoria. Dar ei sunt uniți și prin nenorocirea ce se abate asupra lor, care nu face vreo deosebire, precum moartea ori gerul. Romanul *Israel însângerat* a apărut în anul 1946 și, după cum constată critica literară, nu este o reușită din punct de vedere estetic, însă reprezintă o mărturie verosimilă a zilelor în care prigoana legionară era în toi: „cronică a dramaticelor zile ale prigoanei legionare, care impresionează prin drama populației evreiești, dar nu prin valoarea estetică”¹⁶. De altfel, atrocitățile descrise sunt de o cruzime extremă, constituindu-se practic într-un reportaj, într-un documentar, deși personajul principal, Israel Schwadron, este mai degrabă un observator decât un participant la evenimente în adevăratul sens al cuvântului:

¹⁰ *Ibidem*, p. 89.

¹¹ *Ibidem*, p. 126.

¹² *Ibidem*, p. 172.

¹³ *Ibidem*, p. 183.

¹⁴ *Ibidem*, p. 185.

¹⁵ *Ibidem*, p. 321.

¹⁶ Rodica Lăzărescu, *Viața cu haz și fără a numelui Peltz*, Editura Academiei Române, București, 2005, p. 161-162.

„Descrierea atrocităților antisemite constituie un documentar interesant, deși Israel Schwadron e doar spectator de departe”¹⁷. Asemenea acte sunt ca acel în care o ghicitoare atacă evreii cu o rangă: „Și cu o rangă de fier pe care o scoase de sub fustă porni să lovească în dreapta și în stânga pe evrei”¹⁸ ori un altul în care evreii sunt împușcați în pădurice: „Unul câte unul fură împinși în pădurice și împușcați în ceafă și'n cap”¹⁹. Această ură care se îndreaptă asupra evreilor naște întrebări: (Israel) „Ce vor cu evreii găliganii ăștia? Își apără neamul, susțin. Își apără Patria! Da' nu-i și patria lui? Patria lor, a evreilor?”²⁰. În acest moment, sentimentul identității, al apartenenței la patrie este încă foarte puternic, în ciuda atacurilor și îngrădirilor de tot felul ale stăpânirii. Totuși, apar noi și noi provocări: „În fiecare zi, stăpânirea hotărăște altă opreliște pentru evrei. (...) Legionarii opresc lumea în stradă, caută comuniști și evrei și băieții lui Coșoiu sunt sau comuniști sau evrei, când nu sunt și comuniști și evrei”²¹ precum și sentimentul pierderii identității, al negării acesteia: (Israel) „Unde-i, Doamne, țara mea? Orașul meu? Mahalaua mea?”²²; „... iacă simt aiși (...) o mare amărăciune! Voi, măi, românașii noștri să-mi faceți una ca asta?”²³. Israel, însă, face distincția corectă între legionari și români, primii fiind mai români decât românii: „Unde mai pui că veneticii, șmecherii, au scăpat de pașaport intrând în legiune și devenind, peste noapte, mai români decât românii?”²⁴, ceea ce are drept efect refacerea sentimentului identității pierdute, al conștientizării locului căruia evreii îi aparțin, și anume – aici: (Reb) „- Nu plec, n'are rost să plec. Așa ceva a mai fost, îmi aduc bine aminte! (...) Și-acum două mii de ani și acum trei și acum patru mii de ani... (...) Ne-au mai ucis în stradă, ne-au aruncat fiarelor, ne-au ars de vii ...”²⁵

După cum observă Al. Piru, „Autorul socote pe agresori mai mult de neam străin, românii fiind (în concepția sa) un popor tolerant, pe care ura de rasă nu-i caracterizează”²⁶, vinovați fiind în fapt nemții, cei care au declanșat războiul: (Lazăr) „Rușii înaintează. O să ne scape de nemți, o să ne scape de lagăr! Ai să-ți bei iar ceaiul cu zahăr și cu rom ... ceai curat”²⁷. Război care nu a făcut altceva decât să re-aprindă ura religioasă care ardea mocnit și care a alimentat legionarii în convingerea lor că evreii nu sunt asemenea lor: „Dar poporul a crescut în ura asta religioasă. A crescut, da, ăsta-i adevărul, a crescut din leagăn în credința că jidanii l'au omorât pe Iisus ... că trebuiesc pedepsiți ...”²⁸. Sentimentul identității, al acceptării diversității, exista în romanul *Țară bună*, dar în romanul *Israel însângerat* era pe cale să dispară dintr-o dublă perspectivă: a evreilor înșiși, dar și a legionarilor. Dacă din perspectiva legionară negarea identității este evidentă, la fel și cea a diversității, în situația evreilor aceasta a fost efemeră, însă puternică: „țara bună” pe care aceștia o iubeau și căreia erau convinși că îi aparțineau îndreptându-se cu asprime și pe nedrept asupra lor. Diversitatea este, acum, recunoscută odată ce identitatea este negată, dar nu e nicidecum acceptată, dorindu-se eliminarea totală a evreilor din mahală. Pe de altă parte, prin negarea identității și refuzul diversității, evreii, acești oameni căliți și puși crunt la încercare de-a lungul veacurilor, conștientizează că legionarii nu sunt totuna cu românii, iar idealurile legionarilor nu converg cu cele ale adevăraților români, speranța revenindu-le în suflet, iar odată cu aceasta și sentimentul identității, al apartenenței la România s-a reîntors cu drepturi depline. Mesajul este, așadar, unul plin de speranță, deși râul de sânge care încă mai curge prin mahală ar putea spune altceva dacă ar avea grai.

¹⁷ Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950*, Editura pentru literatură, 1968, p. 305-306.

¹⁸ I. Peltz, *Israel însângerat*, Editura Veritas, București. 1946, p. 216.

¹⁹ *Ibidem*, p. 218.

²⁰ *Ibidem*, p. 209.

²¹ *Ibidem*, p. 186.

²² *Ibidem*, p. 195.

²³ *Ibidem*, p. 304.

²⁴ *Ibidem*, p. 210.

²⁵ *Ibidem*, p. 200.

²⁶ Al. Piru, *op. cit.*, p. 306.

²⁷ I. Peltz, *Israel însângerat*, p. 325.

²⁸ *Idem*, p. 225.

